

שיטת המשפט בישראל - מסורתה ותרבותה
מאת: אהרן ברק

- א. שיטת משפט, משפחת משפט ותרבות משפטית
1. שיטת משפט ומשפחת משפט
  2. מסורת משפטית
  3. תרבות משפטית
  4. התרבות המשפטית המערבית

- ב. שיטת המשפט בישראל ותרבותה המשפטית
1. שיטת המשפט בישראל, המשפט העברי והתרבות המערבית
  2. השפעות מהמשפט המקובל
  3. השפעות מהמשפחה הרומנו-גרמנית
  4. שיטת המשפט הישראלית אינה חלק ממשפחת המשפט המקובל
  5. שיטת המשפט הישראלית אינה חלק מהמשפחה הרומנו-גרמנית
  6. משפחת השיטות המערביות

1. שיטת משפט ומשפחת משפט
א. שיטת משפט, משפחת משפט ותרבות משפטית

בכל מדינה קיימת שיטת משפט המייחדת אותה; למעשה, לעתים מתרצצות במדינה אחת, כמה שיטות משפט, למשל במדינה פדרטיבית או במדינה כמדינתנו, שבה בצד משפט חילוני נוהג גם משפט דתי. בצד ריבוי זה של שיטות משפט, קיימת הקבצה של שיטות שונות למשפחות (families). כך, למשל, מדברים על המשפחה הרומנו-גרמנית, על משפחת המשפט המקובל, ועל משפחת השיטות הסקנדינביות. דובר בעבר על משפחת השיטות הסוציאליסטיות. מדברים על משפחת השיטות המוסלמיות, על משפחת השיטות השבטיות (באפריקה) ועל משפחת המשפט ההינדי. המשפט העברי מהווה אף הוא משפחה שכזו.

מהו אפוא המייחד את משפחת השיטות? מהו אותו יסוד משותף וקבוע, המהווה את גרעין המשפחה ושומר על מסגרותיה, חרף השינוי המתמיד בתוכנם של הדינים?

2. מסורת משפטית

התשובה לשאלה, מהי משפחת משפט, שנויה במחלוקת יש הגורסים, כי הדבר המייחד משפחה של שיטות הוא הדמיון הקיים בין כמה שיטות בכל הנוגע לצורת החשיבה המשפטית ולמושגיה הבסיסיים, למוסדות המשפט, לגישתם המשותפת למקורות המשפט ולהיררכיה שלהם, לחלוקת המשפט לענפיו ולחלקיו, ואף הדמיון הקיים בעמדת המערכת המשפטית לנושאי-הכלים של המשפט - שופטים ועורכי-דין אחרים מדגישים את תפישת המשפט ומקומו בסדר החברתי של אותן שיטות ואת ההיסטוריה המשפטית המשותפת. רנה דוד מדגיש את יסוד האידיאולוגיה (כלומר: דת, פילוסופיה או פוליטיקה), את הטכניקה המשפטית ובעיקר את תפישת הצדק. צוויגרט וקוטס (Kotz and Zweigert) מציעים להחליף את יסודות האידיאולוגיה והטכניקה - הנראים להם חד-ממדיים וצרים מדי - במבחנים הקשורים לסגנון (style) או לצורה של שיטות המשפט, כלומר: הגורמים המהותיים התורמים לעיצובן של משפחות. בהקשר זה מדגישים השניים חמישה גורמים כאלה:

הראשון הוא הרקע ההיסטורי וההתפתחות ההיסטורית: כאן מודגשת ההתפתחות ההיסטורית של המשפט המקובל ושל החלתו בשיטות משפט שונות. לעומתו מודגשים הפערים הקיימים בהתפתחות המשפט הקונטיננטלי, פערים העשויים להצדיק הכרה במשפחות נפרדות.

הגורם השני הוא צורת החשיבה המשפטית: כך, למשל, המשפחה הרומנו-גרמנית מתאפיינת בחשיבה אבסטרקטית ושיטתית, שמיידת אותה יצירת תיאוריה כללית, ממנה גוזרים פתרון למקרה קונקרטי.

החשיבה הינה בעיקרה מהותית ולא פורמלית. לעומת זאת, משפחת המשפט המקובל מתאפיינת בחשיבה קונקרטי, ממקרה למקרה, מפסק-דין לפסק-דין, המגלה חשדנות לשיטתיות ומעדיפה אימפרוביזציה המבוססת על נסיון. גישה זו היא בעיקרה פורמלית ולא מהותית.

הגורם השלישי בעיצוב משפחה של שיטות משפט הם מוסדות המשפט המיוחדים לה. כך, למשל, את שיטת המשפט המקובל מייחדים מוסדות כמו התמורה, המניעות, השיטה האדברסרית בדיון הפלילי, הנאמנות, דוקטרינת האולטרה-וירס בתאגידים ותנאי קבילות לראיות. לעומת זאת, את המשפחה הרומנו-גרמנית מייחדים הסיבה (causa), האיסור על השימוש לרעה בזכות, עקרון תום-הלב והשיטה האינקויזטורית בדיון הפלילי.

הגורם הרביעי מקורות המשפט המקובלים במשפחה. אלה הם המנהג, החוקים והדוקטרינה - כלומר כתביהם של חכמי המשפט והחוקים (אך לא ההלכה הפסוקה) של המשפחה הרומנו-גרמנית, או החוקים, המנהג וההלכה הפסוקה (אך לא הדוקטרינה) של משפחת המשפט המקובל.

הגורם האחרון האידיאולוגיה = הדוקטרינות הפוליטיות והכלכליות המאפיינות את המשפחה, ובעיקר מקומה של הדת בה.

יש המכנים הקבצה של זו שיטות משפט כמסורות משפטיות (Traditions Legal), ומבחינים בכך בין שיטת משפט (system Legal) לבין מסורת משפטית. מה שמאפיין מסורת משפטית או משפחת שיטות היא תפישה משותפת בדבר תפקיד המשפט בחברה, בדבר התפקיד של שיטת המשפט ובתי-המשפט, ובדבר הדרך שבה המשפט נוצר, מופעל ונלמד באותה שיטה. המסורת המשפטית קושרת את שיטת המשפט לחברה שבה היא פועלת. היא ממקמת את המשפט כחלק מהמסורת החברתית.

3. תרבות משפטית

בין המשפחות השונות קיימים קווים של דמיון ושל שוני. מעל למשפחת השיטות עומדת התרבות המשפטית. המשפחה (או המשפחות) הרומנו-גרמנית ומשפחת המשפט המקובל מאוחדות בשיוכן לתרבות המשפטית המערבית. לעומתן, משפחת השיטות ההינדיות שייכות לתרבות המשפטית של המזרח הרחוק. התרבות המשפטית (culture Legal) עניינה, אפוא, גישות-היסוד באשר למהות המשפט ובאשר למבנה הראוי ולתפקיד של שיטת משפט. משפט הוא ביטוי לתרבות, וההיסטוריה של המשפט היא חלק מההיסטוריה התרבותית. כך אנו מבחינים בין התרבות המשפטית המערבית לבין התרבות של המזרח הרחוק, ואף התרבות המשפטית האיסלמית היא תרבות בפני עצמה. בתרבות המשפטית של המשפט העברי, אשר מאפיין אותה המקור האלוהי של המשפט מזה והסמכות המקיפה לפרש וליצור דין מזה. כמו-כן מתאפיינת היא בהיקפה, שכן היא משתרעת על מכלול היחסים בהם מצוי האדם, הן יחסיו עם אלוהיו והן יחסיו - בין מתחום המשפט הפרטי ובין מתחום המשפט הציבורי - עם זולתו.

4. התרבות המשפטית המערבית

מה משותף לתרבות המשפטית המערבית? אף שאלה זו שנויה במחלוקת. יש המצביעים על הלגליזם כמאפיין מרכזי של התרבות המערבית. לגלזים, משמעותו שלטון החוק. עליונותו של החוק הוא הגורם המאפיין את התרבות המשפטית המערבית. אחרים מדגישים את העובדה, שבתרבות המערבית החברה והמשפט כרוכים זה בזה ללא הפרדה. המשפט מסדיר את חיי החברה.

מאפיין אחר של התרבות המשפטית המערבית הוא החילוניות (secularism), כלומר: ההכרה בקיומם של מחוקק חילוני הפועל במדינה ריבונית, יוצר חוקים ומשנה אותם, ושל חברה הפועלת על-פי כללי משפט פוזיטיביים. קיימת הבחנה בין משפט פוזיטיבי למשפט טבעי, אף כי השאיפה לצדק מאפיינת את שניהם. מאפיין נוסף של התרבות המשפטית המערבית היא האמונה, כי בחברה מתקיימת קידמה (progress) וכי המשפט הוא אמצעי להשגתה. מטרתו היא מתודולוגית. ברצוני ללמוד ממיקומה ומאופינה של שיטת המשפט הישראלית על מקורותיה המשפטיים בכלל ועל התפקיד השיפוטי בפרט.

ב. שיטת המשפט בישראל ותרבותה המשפטית

1. המשפט העברי והתרבות המערבית

מהי התרבות המשפטית אליה משתייכת שיטת המשפט הישראלית? אילו נהג בישראל המשפט העברי, התשובה לשאלה זו היתה פשוטה, יחסית: היינו אומרים כי שיטת המשפט הישראלית היא חלק מהתרבות של המשפט העברי. בפועל, כידוע, המשפט העברי נוהג בישראל מכוח החקיקה החילונית. מבחינת משפט המדינה, המחוקק החילוני מוסמך לאמץ לעצמו תוכן פלוני של דין דתי ולדחות תוכן אלמוני. תחולתו של הדין הדתי נובעת, אפוא, מפעולת קליטה של הדין החילונית. מכוח קליטה זו הופך הדין הדתי לדין בעל מקור חילוני. גם מאפיינים אחרים של שיטת המשפט הישראלית מרחיקים אותה מהתרבות של המשפט העברי. כך, למשל, המוסדות המשפטיים העיקריים שלנו אינם לקוחים מהמשפט העברי. אף האידיאולוגיה שלנו אינה דתית-יהודית. מעניין לציין, כי חוק יסודות המשפט, המפנה אל מורשת ישראל להשלמת חסר בחקיקה, מפנה אל עקרונות החירות, הצדק, היושר והשלום של מורשת ישראל. אין הוא מפנה אל העיקרון הבסיסי של עבודת האלוהים, אלא אל עקרונות כלל-אוניברסליים.

שיטת המשפט הישראלית אינה משתייכת לתרבות של המשפט העברי, אם כי תרבות זו משפיעה על עיצובה. נראה, כי שיטת המשפט שלנו שייכת לתרבות המשפטית המערבית. האידיאולוגיה שלנו היא זו של מדינת חוק ושל שלטון החוק; הגישה הבסיסית היא חילונית, ליברלית ורציונלית; המחוקק החילוני יוצר את החוק על בסיס תפישה רציונלית והוא יכול לשנותו; היחיד נתפש לא רק כבעל חובות אלא גם כבעל זכויות. צורת החשיבה, מוסדות המשפט ומקורותיו, והאידיאולוגיה החילונית - כל אלה מאפיינים את התרבות המשפטית המערבית ואת תרבותנו שלנו. אמת, ישראל היא "מדינה יהודית ודמוקרטית", אך יהדותה של המדינה אינה הופכת אותה לחלק מהתרבות המשפטית של שיטת המשפט העברי. הביטוי של יהדות המדינה אינו ביטוי דתי, אלא חילוני.

2. השפעות מהמשפט המקובל

כאמור, התרבות המשפטית המערבית כוללת כמה משפחות משפט - או מסורות-משפט כגון משפחת המשפט הרומנו-גרמנית, משפחת המשפט המקובל ומשפחת המשפט הסקנדינבית.

האם ניתן לסווג את שיטת המשפט הישראלית לאחת המשפחות או המסורות הללו? ובעיקר: האם ניתן לכלול אותנו במשפחה או במסורת של המקובל, או במשפחה או במסורת הרומנו-גרמנית?

אין ספק, כי קיים דמיון ניכר בין משפחת המשפט המקובל לבין שיטת המשפט הישראלית. יש לנו היסטוריה משותפת. מאז הכיבוש הבריטי ב-1917 ועד להכרזת העצמאות ב-1948 ואף לאחר-מכן, עד ל-1980, כאשר בוטל סימן 46 לדבר-המלך במועצתו - התקיים קשר חי ואמיץ בין המשפט המקובל לבין המשפט הארצישראלי. ניתן לומר, כי התרחשה "אנגליפיקציה" של המשפט הארצישראלי. הדבר נעשה הן באמצעות החקיקה שנחקקה בארץ-ישראל המנדטורית, שהיתה לעתים קרובות בעלת תוכן אנגלי והן באמצעות ההלכה הפסוקה, אשר החדירה למשפט הארצישראלי - באמצעות סימן 46 לדבר-המלך במועצתו, 1922 את עיקרי המשפט המקובל ואת הדוקטרינות של האקוויטי. כתוצאה מכך, מוסדות משפט רבים מאפיינים את משפטנו הם מוסדות של המשפט המקובל. בין אלה די להזכיר את המניעות (estoppel), את דיני הקבילות (בראיות), את השליחות הנסתר, את הנאמנות ואת השיטה האדברסרית בדיון הפלילי. מעבר לכך: מהמסורת של המשפט המקובל שאבנו את כללי הפרשנות, את מעמדו המיוחד של השופט בשיטה, ואת המבנה המיוחד של מערכת בתי-המשפט - מבנה של פירמידה - שבקצהו העליון בית-משפט עליון המורכב ממספר קטן של שופטים.

עוד שאבנו ממשפחת המשפט המקובל את עקרון התקדים המחייב 25 ואת התפישה כי השופט מוסמך ליצור משפט גם מעבר לפרשנות החוק. התפישה, כי ההלכה הפסוקה מהווה מקור משפט מחייב, היא תרומתה המרכזית של מסורת המשפט המקובל 26. בשל הקשר ההיסטורי בין משפחת המשפט המקובל לבין שיטת המשפט הארצישראלי נקלטה תפישה זו גם בשיטת המשפט הישראלית. אנו מכירים בלגיטימיות של הפעילות השיפוטית ביצירת משפט הלכתי.

במסגרת פעילות שיפוטית זו נוצרו חלקים ניכרים של משפטנו הציבורי. כך, למשל זכויות-היסוד של האדם, "שאינן כתובות על ספר", הן פרי ההלכה השיפוטית, וכן הכללים בדבר שיקול-הדעת המינהלי, כללי הצדק הטבעי, כללי המכרזים של רשויות הציבור והכללים בדבר הפרסום והתוכן של הסכמים ציבוריים. בדומה, חלקים משמעותיים מדיני הראיות - כגון הכלל הפוסל עדות שמועה - ומדיני התרופות והאמון בישראל הם הלכתיים. אכן, אנו מכירים ב"משפט מקובל נוסח ישראל".

מהיכן סמכותו של שופט בישראל ליצור נורמות משפטיות, שאינן פרי פרשנותה של חקיקה עמומה ורב-משמעית? הרי אין כל דבר-חקיקה המסמיך אותו ליצירה משפטית זו?

התשובה תהא, כי סמכות זו היא חלק מהמסורת המשפטית שלנו, אשר קשרה את גורלן של שיטת המשפט הארצישראלית והישראלית למסורת המשפט המקובל. מכוחה של מסורת זו, כאשר שופט יוצר דין חדש, הקהילה המשפטית הישראלית רואה פעולה זו כלגיטימית. כשם שבאנגליה מקובל ששופט ייצור משפט הלכתי, גם בלא דבר-חקיקה המסמך אותו לכך במפורש, אף בישראל פעולה כזו תיחשב לגיטימית, גם בלא שדבר-חקיקה קובע זאת במפורש. האין לומר כי השפעה זו של תרבות המשפט המקובל נפסקה עם חוק יסודות המשפט, התש"ם-1980, אשר ניתק את הקשר החי עם המשפט המקובל?

התשובה לכך שלילית: חוק יסודות המשפט סתם אמנם את צינור הייבוא של דין פוזיטיבי מהמשפט המקובל האנגלי, אך הוא לא ביטל את הדינים שנקלטו מהמשפט המקובל. יתר על כן: חוק יסודות המשפט פועל במסגרת מוגדרת וקבועה. הוא נועד להחליף את המשפט המקובל כמקור משלים לחסר בחקיקה המקומית. הוא לא נועד ליצור שידוד מערכות בכל יסודות המשפט בישראל, לעקור את ההלכה הפסוקה כמקור למשפט או לשנות את מעמד השופטים בישראל.

3. השפעות מהמשפחה הרומנו-גרמנית

בצד הדמיון בין שיטת המשפט הישראלי לבין משפחת המשפט המקובל, קיים אף דמיון בינה לבין המשפחה הרומנו-גרמנית. אף כי דמיון זה חלש יותר מהדמיון למשפחת המשפט המקובל. ההיסטוריה של הקשר הזה אף היא ארוכה למדי: תחילתה במשפט העות'מאני שחל באזורנו למעלה מארבע-מאות שנה. משפט זה הושפע במאה התשע-עשרה, בתחומים רבים, מהמשפט האירופאי. כך, למשל, סעיף 64 לחוק הפרוצדורה האזרחית העות'מאנית - שבמשך שנים רבות היווה הוראת-יסוד - הושפע מהמסורת הרומניסטית. הוא-הדין בסעיף 80 לאותו חוק, העומד עדיין בתוקפו. חקיקה עות'מאנית נוספת, כגון חוק הביטוח העות'מאני, נשאבה אף היא מהדין הקונטיננטלי. המשכו של קשר זה לאחר קום המדינה, עם תחילת תהליך הקודיפיקציה של המשפט האזרחי שלנו. הן במהותו, הן במטרותיו והן בתוכנו, הושפע תהליך זה עמוקות מהמשפט הקונטיננטלי. מכוחו של תהליך זה אימצנו מוסדות משפטיים המאפיינים את המשפט הקונטיננטלי, כגון עקרון תום-הלב (הן במשא-ובמתן והן בביצוע כל חיוב), עקרון האיסור על שימוש לרעה בזכות, עקרון החוזה לטובת צד שלישי, העיקרון כי התחייבות למתנה מחייבת, ועקרון הקודיפיקציה עצמו. זאת ועוד: בהשפעת התפישות הקונטיננטליות אימצנו לעצמנו את העיקרון - העומד ביסודו של חוק יסודות במקרה של חסר, אל "רשת הבטחון" של המשפט המקובל, ובעצם שלב נוסף באנגליפיקציה של המשפט הארצישראלי. לא כן חוק יסודות המשפט. על-פי הוראותיו, חסר בדבר-חקיקה יושלם על-ידי היקש, ובהעדר היקש, על-ידי עקרונות החירות, הצדק, הישר והשלום של מורשת-ישראל. המבנה של הוראה זו הושפע מהמבנה של הוראות דומות המצויות במשפחה הרומנו-גרמנית. אך לא רק המבנה של חוק יסודות המשפט דומה למבנה של הוראות דומות בקודיפיקציות קונטיננטליות, אלא גם מהותו דומה. כמו במשפחת השיטות הרומנו-גרמניות, כך גם אצלנו, הדין המשלים הראשוני הוא ההיקש. בכך התקרבה שיטת המשפט הישראלית אל המסורת הרומנו-גרמנית.

4. שיטת המשפט הישראלית אינה חלק ממשפחת המשפט המקובל

נמצא, כי יש לה, לשיטת המשפט הישראלי סגנון או צורה - אם להשתמש במינוחם של צוויגרט וקוטס - הדומה בעניינים מסוימים לסגנון או לצורה של משפחת המשפט המקובל, ובעניינים אחרים - לסגנון או לצורה של המשפחה (או המשפחות) הרומנו-גרמניות. דומה שהדמיון למשפחת המשפט המקובל עולה על הדמיון למשפחה הרומנו-גרמנית. אילו היה עלי לסווג עצמנו לאחת משתי המשפחות הללו, בלא אפשרות נוספת, הייתי קובע כי אנו משתייכים למשפחת המשפט המקובל, תוך שאנו מצויים בשולי המשפחה, ונעים ממרכז הכובד האנגלי לעבר מרכז הכובד האמריקאי.

דא עקא, שקיימת אפשרות שלישית: כי איננו משתייכים לאחת מהמשפחות המערביות המקובלות. חרף הדמיון בין שיטתנו לבין משפחת המשפט המקובל, אין לסווג אותה כחלק ממשפחה זו. הקשר ההיסטורי בין השיטות היה קצר מכדי ליצור קשר משפחתי; המוסדות המשפטיים המרכזיים שלנו - כגון תום-לב, איסור על שימוש לרעה בזכות, ואכיפה כסעד עיקרי - אינם ידועים לאנגלים; מעמד החקיקה אצלנו שונה באופן מהותי מזה שבמשפחת המשפט המקובל; עקרון הקודיפיקציה - העומד ביסוד המשפט האזרחי - אינו מקובל, בצורתו זו, במשפחת המשפט המקובל. גם צורת החשיבה של המשפטן הישראלי אינה מאפיינת את המשפטן האנגלו-אמריקאי. זה האחרון חושב, כאמור מהפרט אל הכלל; המשפטן של המשפט המקובל מתרחק מהכללות, ומתרכז בפסיקה קונקרטיית. נראה, כי המשפטן הישראלי אינו שותף במלואו לצורת החשיבה זו.

אנו יוצאים מעיקרון כללי של חובת זהירות (מושגית) ומפתחים מתוכו חובות קונקרטיות. אך מעבר לכך: הגישה הפורמלית למשפט, המאפיינת חלקים נרחבים של המשפט המקובל (בעיקר באנגליה ובאוסטרליה, אך לא בארצות-הברית) אינה נחלתנו. נראה לי, כי שיטת המשפט הישראלית מתאפיינת במגמות מהותיות ולא פורמליות. חופש-

אף את המשפט הדיוני - הפלילי והאזרחי גם יחד - מאפיינת תפישה לא פורמלית. כך, למשל, דיני משקל הראיות מחליפים את דיני הקבילות.

תפישה לא-פורמלית זו של המשפט מאפיינת גם את המשפט הציבורי, ודי להזכיר את ירידת קרנן של דרישות המעמד (standing) ושל דוקטרינת השיהוי (laches) במשפט המנהלי.

5. שיטת המשפט הישראלית אינה חלק מהמשפחה הרומנו-גרמנית כשם שאין לשייך אותנו למשפחת המשפט המקובל, כן אין לשייך אותנו למשפחה הרומנו-גרמנית. ההתפתחויות המתרחשות בשיטות המשפט הרומנו-גרמניות - בין בספרות ובין בפסיקה - הם כספר החתום לרוב-רובה של הקהילה המשפטית בישראל. מוסדות רבים של משפטנו - כגון נאמנות (trust) ומניעות (estoppel) - אינם מוכרים במשפחה זו. ההלכה הפסוקה, המהווה מקור משפטי מרכזי בשיטה הישראלית, והלכת התקדים המחייב, המהווה מכשיר מרכזי בשיטתנו, אינם מהווים יסודות מרכזיים במשפחה הרומנו-גרמנית; מעמד השופט בישראל אינו זהה למעמד השופט במשפחה הרומנו-גרמנית; מבנה מערכת בתי-המשפט, ובעיקר מעמדו של בית-המשפט העליון כמוסד העומד בראש הפירמידה השיפוטית, אינו מקובל במשפחה הרומנו-גרמנית, המתאפיינת בכמה בתי-משפט עליונים, שבהם מכהנים מאות שופטים עליונים; רבים מהמשפטנים שלנו - בשיפוט ובאקדמיה - אינם גורסים חשיבה אבסטרקטית ושיטתית, ומטיפים לחשיבה במקרה למקרה;

6. משפחת השיטות המעורבות לאיזו משפחה משתייכים אנו, אפוא? ניתן לומר, כי משתייכים אנו למשפחה של שיטות, שכל אחת מהן מושפעת חלקית ממשפחת המשפט המקובל וחלקית מהמשפחה הרומנו-גרמנית. בספרות המשפטית ההשוואתית מקובל לציין כי קיימות שיטות משפט בעלות אופי מעורב (jurisdiction mixed), כלומר: יש בהן עירוב של השפעות מהמשפט המקובל ומהמשפט האזרחי. בין שיטות אלה מונים את קוויבק (השפעה צרפתית מעורבת, עם השפעה אנגלית), סקוטלנד (השפעה צרפתית, בצד השפעה אנגלית), לואיזיאנה (השפעה צרפתית, בצד השפעה אמריקאית), דרום-אפריקה (השפעה רומנו-הולנדית, בצד השפעה אנגלית), סרילנקה (ציילון - השפעה רומנו-הולנדית, בצד השפעה אנגלית) וישראל. אם להשתמש במבחן של צוויגרט וקוטס, מאפייני הסגנון של כל אחת מהשיטות הם כה שונים, עד שכמעט בלתי-אפשרי-ובעצם, מלאכותי - לקבצן למשפחה קוהרנטית אחת. בוודאי שאין להן היסטוריה משותפת, והמוסדות המשפטיים המוכרים בכל אחת מהן אינם מוכרים בהכרח באחרות. גם מעמד ההלכה הפסוקה שונה בכל אחת מהשיטות המעורבות. נראה לי, אפוא, כי אין די בתכונתן של שיטות משפט כשיטות מעורבות כדי לקרבן זו לזו, עד כדי משפחה אחת. אמנם משותף להן אותו אופי מעורב של השפעות קונטיננטליות ואנגלו-אמריקאיות, אך משותף זה נופל בהרבה מהמפריד ביניהן. נדרשת קרבה נוספת, מעבר למעורבות של השיטה, כדי לקבץ את השיטות השונות במסגרת משפחתית אחת, וקרבה כזו אינה קיימת.

נערך ע"י Shloco.
המון בהצלחה אנשים...